UMUMIY O‘RTA TA’LIM TASHKILOTI DIREKTORLARINING RAQOBATNI BOSHQARISH KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Bahriddinova Gulruh Farhod qizi,
A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti mustaqil izlanuvchisi
gfarkhadovna11@gmail.com

Annotatsiya: *Maqolada umumiy o‘rta ta’lim tashkiloti direktorining raqobatni boshqarish kompetensiyasi tushunchasi, uning tarkibiy qismlari, maktablarda raqobat muhitini shakllantirishdagi amaldagi holat hamda xorijiy tajriba asosida ushbu kompetensiyani takomillashtirish yo‘nalishlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida kompetensiyani rivojlantirishning bosqichma-bosqich texnologiyasi ishlab chiqildi.*

Kalit so‘zlar: *kompetensiya, raqobat, raqobat muhiti, ta’lim menejmenti, maktab direktori, raqobatbardoshlik, strategik boshqaruv, xorijiy tajriba.*

Совершенствование компетенции управления конкуренцией директоров общеобразовательных организаций

Бахриддинова Гулрух Фарход кизи,
Национальный институт педагогического мастерства имени А. Авлони,
Независимый исследователь

Аннотация: *В статье анализируется понятие компетенции управления конкуренцией директора общеобразовательной организации, её структурные компоненты, современное состояние формирования конкурентной среды в школах, а также направления совершенствования данной компетенции на основе зарубежного опыта. В результате исследования разработана поэтапная технология развития компетенции.*

Ключевые слова: *компетенция, конкуренция, конкурентная среда, менеджмент образования, директор школы, конкурентоспособность, стратегическое управление, зарубежный опыт.*

Improving the competition management competence of general secondary education institution directors

Bakhriddinova Gulrukh Farkhod kizi,
Independent Researcher, A. Avloni National Institute of Pedagogical Excellence

Abstract: *The article analyzes the concept of competition management competence of a general secondary education institution director, its structural components, the current state of forming a competitive environment in schools, and directions for improving this competence based on foreign experience. As a result of the study, a step-by-step technology for developing the competence was elaborated.*

Keywords: *competence, competition, competitive environment, education management, school director, competitiveness, strategic management, foreign experience.*

O'zbekiston Respublikasida umumiy o'rta ta'lim tizimini isloh qilish jarayonida maktablarning raqobatbardoshligini oshirish, ta'lim sifatini xalqaro andozalar darajasiga yetkazish davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi [1], [2]. Bu boradagi asosiy mas'uliyat maktab direktoriga yuklatilgan bo'lib, aynan, direktor tashkilotning strategik rivojlanishini belgilaydi, pedagogik jamoani safarbar etadi va ta'lim muassasasini rivojlanayotgan raqobat sharoitida ota-onalar ishonchi, o'quvchilar tanlovi, moliyalashtirish va reyting tizimlari kontekstida boshqaradi.

Zamonaviy ta'lim menejmenti nazariyasida rahbar kadrlarning kasbiy kompetentligi masalasi alohida o'rin tutadi [3]. Xususan, T. Bush ta'kidlaganidek, ta'lim tashkiloti rahbarining samaradorligi ko'p jihatdan uning tashqi muhit bilan munosabatlarni strategik boshqara olish qobiliyatiga bog'liq [3]. Shu bilan birga, amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pgina direktorlar boshqaruv tajribasiga ega bo'lsalar-da, raqobat muhitini ongli va tizimli boshqarish borasida maxsus tayyorgarlikka ega emaslar. Ular ko'pincha vaziyatga passiv moslashadilar, raqobatni "tahdid" sifatida idrok etadilar, holbuki u maktabni rivojlantirishning tabiiy va foydali omiliga aylantirilishi mumkin. Ushbu qarama-qarshilik mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Maqolaning maqsadi – maktabdirektorining raqobatni boshqarish kompetensiyasi tushunchasini nazariy jihatdan asoslash, uning tarkibiy qismlarini aniqlash, amaldagi holatni tahlil qilish hamda xorijiy tajriba asosida ushbu kompetensiyani takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi: tegishli tushunchalarning ilmiy-nazariy tahlili; maktablardagi amaldagi holatni obyektiv va subyektiv omillar asosida tavsiflash; xorijiy tajribani qiyosiy o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish yo'llarini aniqlash; kompetensiyani takomillashtirishning amaliy texnologiyasini ishlab chiqish.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, tizimli va qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda modellashtirish usullaridan foydalanildi. Nazariy asos sifatida ta'lim menejmenti va kompetentsiyaviy yondashuv nazariyasiga oid manbalar, xususan, I. Zimnyaya [8], [9] va A. Xutorskoyning [10] ishlari, shuningdek, T. Bush [3], M. Fullan [4], M. Porter [5] va P. Sengening [6] boshqaruv nazariyasiga oid asarlari qo'llanildi. Xorijiy tajribani o'rganishda qiyosiy-tipologik yondashuvdan foydalanilib, G'arb, Sharq va Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi mamlakatlari alohida tipologik guruhlar sifatida tahlil qilindi.

Maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda maktab direktorining raqobatni boshqarish kompetensiyasi birinchi marta mustaqil, olti komponentli tarkibiy tuzilishga ega bo'lgan integrativ kompetensiya sifatida tizimlashtirilgan hamda uni takomillashtirishning amaliy, bosqichma-bosqich texnologiyasi ishlab chiqilgan. Maqolaning amaliy ahamiyati taklif etilgan model va mezonlarning malaka oshirish tizimida, shuningdek, direktorlarni attestatsiya qilish jarayonida bevosita qo'llanilishi mumkinligidadir.

Raqobatni boshqarish kompetensiyasining mohiyati va tarkibiy qismlari

Pedagogika fanida "kompetensiya" tushunchasi shaxsning muayyan faoliyat turini muvaffaqiyatli amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malaka, qadriyat va shaxsiy sifatlar majmui sifatida talqin etiladi [8]. I. Zimnyayaning fikricha, kompetensiyalar natija-maqsadli asosda shakllantiriladi va ular shaxsning ijtimoiy-kasbiy faoliyatida amaliy tarzda namoyon bo'ladi [9]. A.Xutorskoy esa kompetensiyalarni shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasining tarkibiy qismi sifatida talqin qilib, ularni kognitiv, faoliyat va qadriyat komponentlariga ajratadi [10].

Ushbu nazariy qarashlarga tayangan holda, raqobatni boshqarish kompetensiyasini quyidagicha ta’riflash mumkin: bu – maktab direktorining tashqi muhitni (boshqa ta’lim tashkilotlari, ota-onalar ehtiyoji, jamoatchilik kutilmalari) tahlil qilish, maktabning o‘ziga xos ustunlik yo‘nalishini aniqlash va rivojlantirish, shuningdek uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta’minlovchi strategik qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. M.Porterning klassik raqobat nazariyasiga ko‘ra, har qanday tashkilot o‘z raqobatbardoshligini faqat aniq tanlangan strategik yo‘nalish (differensiatsiya yoki xarajatlarda ustunlik) orqali ta’minlay oladi [5], bu qoida ta’lim tashkilotlariga ham to‘liq tatbiq etiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ushbu kompetensiya olti asosiy tarkibiy qismdan iborat: bilim, analitik, strategik, kommunikativ, innovatsion hamda shaxsiy-motivatsion komponentlar.

tashkilotdagi har qanday chuqur o‘zgarish avvalo rahbarning shaxsiy tayyorligi va o‘zgarishlarni boshqarish qobiliyatiga bog‘liq [4], bu qoida shaxsiy-motivatsion komponentning alohida ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

1.1. Raqobat tushunchasining ta’lim sohasidagi talqini

Iqtisodiy nazariyada raqobat resurslar, iste’molchi va bozor ulushi uchun kurash sifatida ta’riflanadi [5]. Ta’lim sohasida esa bu tushuncha o‘ziga xos ma’no kasb etadi: bu yerda raqobat ta’lim tashkilotlarining o‘quvchilar, malakali pedagog kadrlar, moliyaviy resurslar hamda jamoatchilik ishonchi uchun sog‘lom musobaqasidir. Ta’lim sohasidagi raqobatning o‘ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat: ijtimoiy yo‘naltirilganlik (asosiy maqsad foyda emas, balki ta’lim sifatini oshirish), uzoq muddatlilik (natija bir necha yillik faoliyat davomida namoyon bo‘ladi), ko‘p subyektlilik (davlat,

1-jadval.

Raqobatni boshqarish kompetensiyasining tarkibiy qismlari

Tarkibiy qism	Qisqacha mazmuni	Namoyon bo‘lish ko‘rsatkichi
Bilim komponenti	Raqobat nazariyasi, ta’lim menejmenti va huquqiy baza bo‘yicha bilim	Tushunchalarni izohlay olish
Analitik komponent	Tashqi va ichki muhitni tahlil qilish qobiliyati	SWOT/PESTEL tahlil o‘tkazish
Strategik komponent	Rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish	Aniq, o‘lchanadigan maqsadlar
Kommunikativ komponent	Ota-onalar va jamoatchilik bilan ishonchli aloqa o‘rnatish	Shaffof va muntazam muloqot
Innovatsion komponent	Yangi g‘oya va metodikalarni joriy etish	O‘ziga xos ta’lim mahsuloti yaratish
Shaxsiy-motivatsion komponent	Liderlik, tashabbuskorlik, o‘zgarishlarga tayyorlik	Jamoani safarbar eta olish

Manba: muallif tomonidan [1], [5], [8], [9], [10] manbalar tahlili asosida tuzilgan.

Ushbu olti komponent birgalikda yaxlit, integrativ kompetensiyani tashkil etadi va ular o‘rtasidagi uyg‘un rivojlanish direktorning maktabni raqobat sharoitida samarali boshqarishini ta’minlaydi. M.Fullan ta’kidlaganidek, xususiy va nodavlat ta’lim tashkilotlarining bir vaqtda ishtirok etishi) hamda shaffoflik va hisobdorlikka bog‘liqlik.

Shu bilan birga, P.Sengening o‘rganuvchi tashkilot nazariyasiga ko‘ra [6], raqobat faqat

qarama-qarshilik emas, balki tashkilotlarning bir-biridan o‘rganish va birgalikda rivojlanish jarayoni sifatida ham qaralishi mumkin. Bu yondashuv “sog‘lom raqobat” tushunchasining nazariy asosini tashkil etadi: maktablar bir-birini “yutish”i emas, balki har biri o‘z ustunlik yo‘nalishini topib, umumiy ta’lim sifatini yuksaltirishga xizmat qiladigan tizim.

1.2. Direktorning kasbiy kompetensiyalar tizimidagi o‘rni

Maktab direktorining kasbiy kompetensiyalari odatda quyidagi yirik guruhlarga ajratiladi: strategik-boshqaruv, pedagogik-metodik, moliyaviy-iqtisodiy, kadrlar bilan ishlash, kommunikativ va raqamli kompetensiyalar. Raqobatni boshqarish kompetensiyasi ushbu guruhlarning barchasi bilan uzviy bog‘liq, ammo mustaqil mazmunga ega bo‘lgan integrativ kompetensiya bo‘lib, T.Bush ko‘rsatganidek [1], u direktordan nafaqat ichki boshqaruv, balki tashqi muhit bilan strategik munosabatlarni ham boshqarish qobiliyatini talab qiladi.

2. Maktablarda raqobat muhitini shakllantirishdagi amaldagi holatning tahlili

Amaliyot tahlili shuni ko‘rsatadiki, maktablarda sog‘lom raqobat muhitini shakllantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillarni ikki guruhga – obyektiv va subyektiv sabablarga ajratish mumkin. Obyektiv sabablarga maktablarning moddiy-texnik ta’minotidagi tengsizlik, hududiy joylashuvga bog‘liq cheklovlar, me’yoriy-huquqiy bazada raqobatni rag‘batlantiruvchi mexanizmlarning yetarli ishlab chiqilmaganligi kiradi. Subyektiv sabablar esa bevosita direktorning shaxsiy kompetentligi bilan bog‘liq bo‘lib, ularga strategik boshqaruv bilimlarining yetishmasligi, raqobatga nisbatan salbiy stereotiplar, o‘zgarishlarga qarshilik va tanqidiy tahlil madaniyatining yetarli shakllanmaganligi misol bo‘ladi.

P.Sengening fikricha, tashkilotning o‘rganuvchi (learning organization) sifatidagi salohiyati aynan uning tizimli fikrlash va jamoaviy tahlil madaniyatiga bog‘liq [6] – bujihat maktablarda ham to‘liq tatbiq etiladi: jamoaviy tahlil madaniyati zaif bo‘lgan maktablarda raqobatga moslashish sur’ati past bo‘ladi. Ushbu ikki guruh sabablarning o‘zaro ta’siri natijasida ko‘plab maktablar raqobatni ongli boshqarish o‘rniga vaziyatga passiv moslashish yo‘lini tanlaydi, bu esa o‘z navbatida ta’lim sifatini oshirish sur’atlarini susaytiradi.

Direktorning ushbu sohadagi kompetentlik darajasini baholash uchun me’yoriy hujjatlarda belgilangan malaka talablariga [7] muvofiq holda quyidagi mezonlardan foydalanish tavsiya etiladi: muhitni tahlil qilish, strategik rejalashtirish, ota-onalar bilan aloqa, innovatsion faollik va jamoani safarbar etish qobiliyati. Har bir mezon bo‘yicha direktorning kompetentlik darajasini past, o‘rta va yuqori sifatida tavsiflash mumkin, bu esa individual rivojlanish ehtiyojlarini aniqlashtirishga xizmat qiladi.

2.1. Direktorlarning raqobat sharoitidagi faoliyatidagi tipik xatolar

Amaliyotni kuzatish shuni ko‘rsatadiki, direktorlar raqobat muhitida faoliyat yuritishda bir qator tipik xatolarga yo‘l qo‘yadilar: reaktiv (kechikkan) pozitsiya direktor faqat boshqa

2-jadval.

Maktablarda raqobat muhitini shakllantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillar

Omillar guruhi	Namunaviy ko‘rinishlari
Obyektiv sabablar	Moddiy-texnik ta’minot tengsizligi; hududiy cheklovlar; me’yoriy bazaning yetarli emasligi
Subyektiv sabablar	Strategik bilim yetishmasligi; raqobatga salbiy munosabat; o‘zgarishlarga qarshilik

maktab “xavf” tug‘dirganda harakatga o‘tadi; muvaffaqiyatli tajribani tanqidiy tahlilsiz mexanik ko‘chirish; faqat akademik ko‘rsatkichlarga bir tomonlama e’tibor berish, jamoa ruhiyati va ota-onalar ishonchini e’tibordan chetda qoldirish; hamda strategik qarorlarni jamoa fikrini inobatga olmasdan yakka tartibda qabul qilish. M. Fullan ta’kidlaganidek [4], muvaffaqiyatli o‘zgarish jarayoni doimo jamoaning ishtiroki va ichki motivatsiyasiga tayanadi, aks holda tashqaridan kiritilgan har qanday islohot vaqtinchalik bo‘lib qoladi.

2.2. Raqobatbardoshlikni ta’minlovchi omillar

Maktabning raqobatbardoshligi bir necha o‘zaro bog‘liq omillar ta’sirida shakllanadi: ta’lim sifati va o‘quvchilar natijalari, pedagogik jamoaning malakasi, maktab muhiti va psixologik iqlim, moddiy-texnik baza, qo‘shimcha ta’lim xizmatlari hamda maktabning tashqi obro‘si. Direktorning vazifasi ushbu omillarni alohida-alohida emas, balki yaxlit tizim sifatida boshqarishdir. M. Porterning differensiatsiya strategiyasiga muvofiq [5], direktor avval maktabning noyob ustunlik yo‘nalishini aniqlashi, so‘ngra shu yo‘nalishga resurs va e’tiborni jamlashi maqsadga muvofiqdir.

3. Xorijiy tajriba: qiyosiy tahlil

G‘arb mamlakatlarida (AQSH, Buyuk Britaniya, Finlyandiya) maktab direktorlarini tayyorlash tizimida raqobatni boshqarish kompetensiyasi menejment fanlaridan kelib chiqqan holda shakllantiriladi [3]. Maktablarning katta mustaqilligi, ota-onalarning tanlash huquqi va ochiq reyting tizimlari raqobatni tabiiy omilga aylantiradi. T.Bush ko‘rsatganidek, Buyuk Britaniyada direktorlar milliy kasbiy malaka dasturi orqali tayyorlanadi, unda strategik rejalashtirish va o‘zgarishlarni boshqarish alohida modul sifatida o‘qitiladi [3].

Sharq mamlakatlarida (Yaponiya, Janubiy Koreya) esa raqobat ko‘proq akademik natijalar orqali namoyon bo‘ladi, biroq direktorlarning rolida jamoaviylik va uzluksiz sifat nazorati alohida o‘rin tutadi. Xususan, Yaponiyada direktorlar an’anaviy “hansei” o‘z-o‘zini tanqidiy tahlil qilish amaliyotiga asoslangan holda maktab faoliyatini muntazam qayta ko‘rib chiqadilar, bu esa M. Fullan tasvirlagan “uzluksiz o‘rganuvchi tashkilot” modeliga mos keladi [4].

Xorijiy tajribani tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, dunyoning turli mintaqalarida raqobatni boshqarish kompetensiyasini rivojlantirishning turlicha, ammo bir-birini to‘ldiruvchi yondashuvlari mavjud. Shu sababli xorijiy tajribani mexanik ravishda ko‘chirib o‘tkazish emas, balki milliy ta’lim tizimining o‘ziga xosliklarini hisobga olgan holda tanlab moslashtirish maqsadga muvofiqdir.

3.1. Xorijiy tajribani milliy sharoitga moslashtirish yo‘nalishlari

O‘tkazilgan qiyosiy tahlil asosida O‘zbekiston sharoitida quyidagi yo‘nalishlar istiq-

3-jadval.

Raqobatni boshqarish bo‘yicha xorijiy modellarning qiyosiy tahlili

Model	Raqobat mexanizmi	Direktorlarni tayyorlash o‘ziga xosligi
G‘arb (AQSH, Buyuk Britaniya)	Ota-onalar tanlovi, ochiq reyting	Magistratura darajasidagi maxsus dasturlar
Sharq (Yaponiya, J. Koreya)	Akademik natijalar, milliy attestatsiya	Uzoq amaliy tajriba va sertifikatlash
MDH (Qozog‘iston, Rossiya)	Aralash – reyting va resurs tanqisligi	Endi shakllanayotgan, tizimli emas

bolli hisoblanadi: direktorlar uchun "strategik boshqaruv va raqobatbardoshlik" moduli asosidagi maxsus malaka oshirish kurslarini joriy etish (G'arb tajribasi asosida) [3]; maktab direktorlarini lavozimga tayinlash va attestatsiya qilishda raqobatni boshqarish kompetensiyasini baholash mezonlarini kiritish (Sharq tajribasi asosida); ilg'or direktorlar tajribasini tarqatish maqsadida mentorlik va maktablararo hamkorlik tarmoqlarini yo'lga qo'yish; hamda raqobatni "hamkorlikdagi rivojlanish" sifatida talqin etuvchi milliy pedagogik madaniyatni shakllantirish [6].

Bunday moslashtirishni amalga oshirishda bosqichma-bosqich yondashuv tavsiya etiladi: dastlab pilot hududlarda sinovdan o'tkazish, natijalarni tahlil qilish, so'ngra muvaffaqiyatli amaliyotni respublika miqyosida tarqatish. Ushbu yondashuv M.Fullan ta'kidlagan "kichik qadamlar orqali katta o'zgarish" tamoyiliga mos keladi [4], bu esa keskin, tizimsiz islohotlarning salbiy oqibatlaridan saqlaydi.

4. Kompetensiyani takomillashtirish texnologiyasi

O'tkazilgan tahlillar asosida direktorlarda raqobatni boshqarish kompetensiyasini takomillashtirishning to'rt bosqichli texnologiyasi taklif etiladi: diagnostika (mavjud kompetensiya darajasini so'rovnoma orqali aniqlash), nazariy tayyorgarlik (ma'ruza va seminarlar), amaliy mashg'ulotlar (keys-stadilar va strategik reja loyihalash) hamda amaliyotga tatbiq va monitoring (natijalarni kuzatish).

Ushbu model "spiral" tamoyili asosida qurilgan bo'lib, direktor har safar yangi bosqichni bosib o'tgach, yuqoriroq darajada yana diagnostika bosqichiga qaytadi. Texnologiyaning samaradorligini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish tavsiya etiladi: maktabga hujjat topshirgan o'quvchilar sonining dinamikasi, ota-onalar qoniqish darajasi, maktab tashabbusi bilan amalga oshirilgan innovatsion loyihalar soni, hamda hududiy monitoring va reytinglardagi o'rin o'zgarishi.

Taklif etilayotgan texnologiyani respublika miqyosida joriy etishda bosqichma-bosqich yondashuv dastlab pilot hududlarda sinovdan o'tkazish, so'ngra natijalarni tahlil qilib, muvaffaqiyatli amaliyotni kengroq tarqatish tavsiya etiladi.

4.1. Malaka oshirish kursi mazmuni

Taklif etilayotgan texnologiyani amalga oshirish uchun malaka oshirish kursi quyidagi asosiy mavzularni qamrab olishi tavsiya etiladi: kompetensiya va raqobat tushunchalari, ta'lim sohasida raqobat muhiti; maktabning tashqi va ichki muhitini tahlil qilish (SWOT, PESTEL); maktabning raqobat strategiyasini ishlab chiqish; ota-onalar va jamoatchilik bilan ishonchli aloqa; xorijiy tajriba: G'arb va Sharq modellari; hamda amaliy mashg'ulot o'z maktabi uchun raqobatbardoshlik rejasini loyihalash. Bunday kurs strukturasi T.Bushning [3] hamda M.Fullanning [4] amaliyotga yo'naltirilgan tayyorgarlik tamoyillariga asoslanadi.

4-jadval.

Kompetensiyani takomillashtirishning bosqichma-bosqich texnologiyasi

Bosqich	Mazmuni	Natija
Diagnostika	Mavjud kompetensiya darajasini so'rovnoma orqali aniqlash	Individual kompetensiya profili
Nazariy tayyorgarlik	Ma'ruzalar, seminarlar orqali bilim olish	Nazariy bilimlar tizimi
Amaliy mashg'ulotlar	Keys-stadilar, strategik reja loyihalash	Amaliy ko'nikmalar
Amaliyotga tatbiq	O'z maktabida strategiya joriy etish, monitoring	Real o'zgarishlar

4.2. Natijalar va muhokama

O‘tkazilgan tahlil natijasida quyidagi asosiy natijalarga erishildi: birinchidan, raqobatni boshqarish kompetensiyasining olti komponentli tarkibiy tuzilishi asoslab berildi; ikkinchidan, maktablarda raqobat muhitini shakllantirishga to‘sqinlik qiluvchi obyektiv va subyektiv omillar tizimlashtirildi; uchinchidan, G‘arb, Sharq va MDH mamlakatlari tajribasining qiyosiy tahlili asosida milliy sharoitga moslashtirish yo‘nalishlari aniqlandi; to‘rtinchidan, kompetensiyani takomillashtirishning amaliy, to‘rt bosqichli texnologiyasi ishlab chiqildi. Ushbu natijalar I. Zimnyaya [8], [9] va A. Xutorskoy [10] tomonidan ishlab chiqilgan kompetentsiyaviy yondashuv nazariyasini ta’lim menejmenti sohasida yanada rivojlantiradi va boyitadi.

O‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, umumiy o‘rta ta’lim tashkiloti direktorining raqobatni boshqarish kompetensiyasi zamonaviy ta’lim menejmentining muhim va istiqbolli yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u direktordan tashqi muhitni tahlil qilish, strategik fikrlash, jamoani safarbar etish va ishonchli kommunikatsiya o‘rnatish qobiliyatini talab etadi [1], [5], [9].

Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarga asos bo‘ldi: birinchidan, raqobatni boshqarish kompetensiyasi olti komponentli (bilim, analitik, strategik, kommunikativ, innovatsion, shaxsiy-motivatsion) tarkibiy tuzilishga ega; ikkinchidan, maktablarda raqobat muhitini shakllantirishga to‘sqinlik qiluvchi obyektiv va subyektiv omillar mavjud bo‘lib, subyektiv omillarning aksariyati maqsadli tayyorgarlik orqali bartaraf etilishi mumkin; uchinchidan, G‘arb, Sharq va MDH mamlakatlari tajribasining qiyosiy tahlili milliy sharoitga moslashtirish yo‘nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi; to‘rtinchidan, kompetensiyani takomillashtirishning to‘rt bosqichli amaliy texnologiyasi ishlab chiqildi.

Kelgusida ushbu yo‘nalishda tadqiqotlarni davom ettirish, xususan, kompetensiyani miqdoriy baholash usullarini takomillashtirish, turli mintaqalar tajribasini qiyosiy o‘rganish, hamda raqamli texnologiyalarning ushbu kompetensiyaga ta’sirini chuqur tahlil qilish istiqbolli hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, taklif etilgan nazariy model va amaliy texnologiya nafaqat ilmiy-nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega: ular malaka oshirish institutlari, xalq ta’limi boshqarmalari hamda amaliyotchi direktorlarning o‘zlari tomonidan bevosita qo‘llanilishi mumkin. Ushbu yondashuvning izchil tatbiq etilishi O‘zbekiston umumiy o‘rta ta’lim tizimida sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish va ta’lim sifatini oshirishga sezilarli hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni, 2019-yil 29-aprel.

2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.

3. Bush T. Theories of Educational Leadership and Management. 4th ed. – London: SAGE |Publications, 2011. – 220 p.

4. Fullan M. Leading in a Culture of Change. – San Francisco: Jossey-Bass, 2001. – 199 p.

5. Porter M.E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. – New York: Free Press, 1980. – 396 p.

6. Senge P.M. The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization. – New York: Doubleday, 1990. – 423 p.

7. Xalq ta'limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan maktab direktorlarining malaka talablari va lavozim yo'riqnomalari. – Toshkent, 2021.

8. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С. 34–42.

9. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.

10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58–64.